

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI No : 514

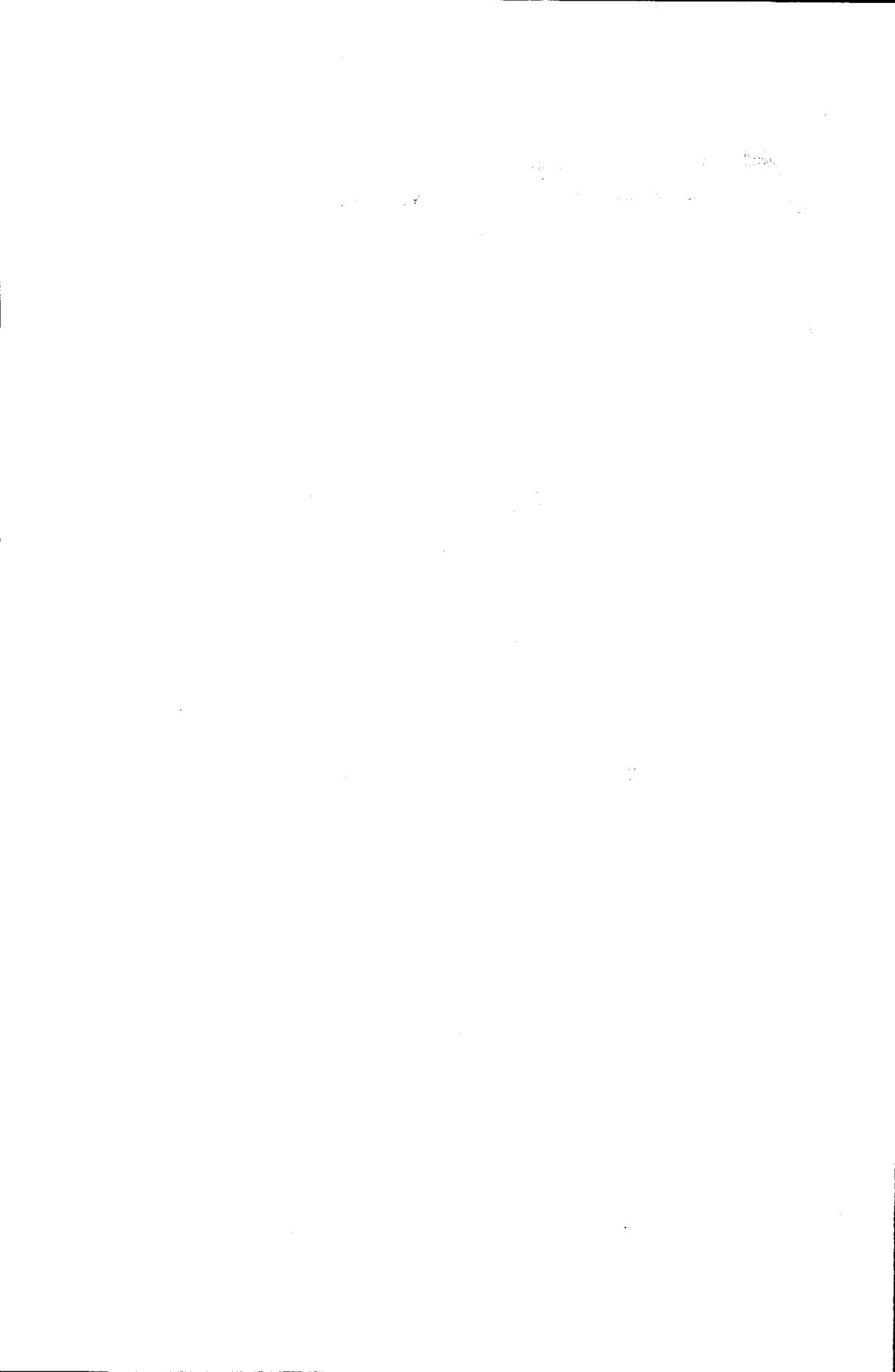
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No : 25

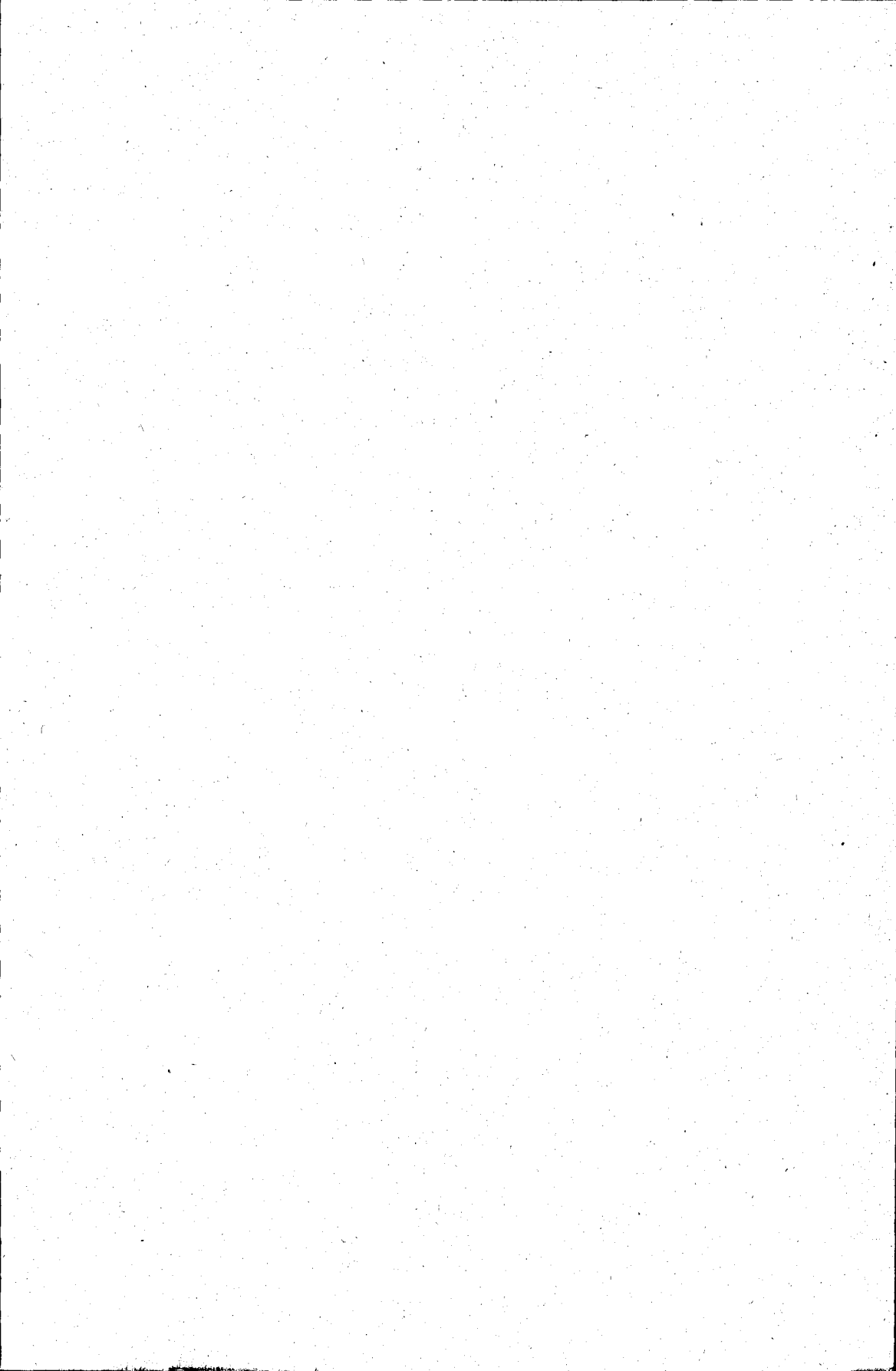
YUNUS EMRE SEMPOZYUMU

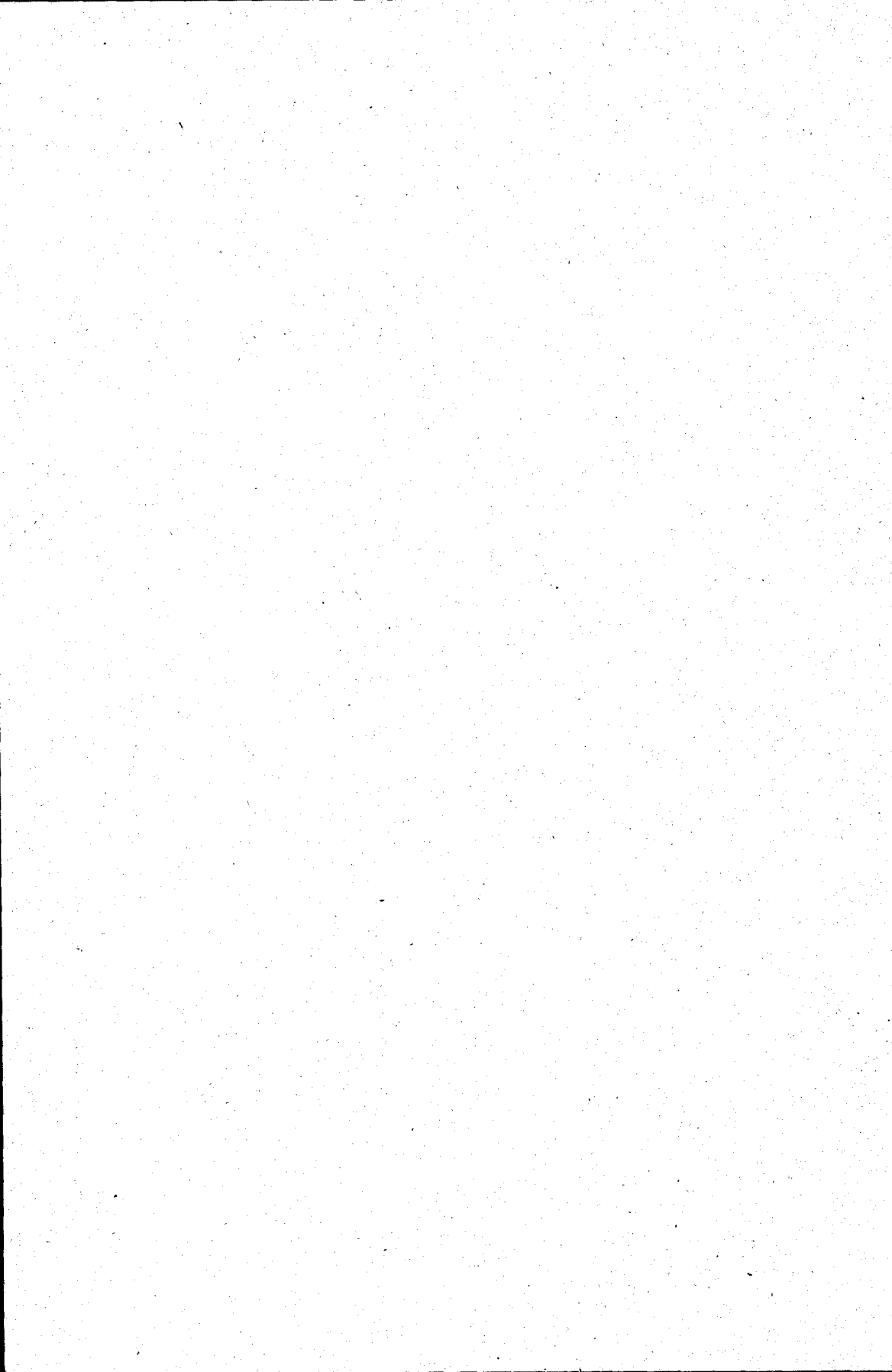
Bildiriler

Marmara Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
(İstanbul 2 Mayıs 1991)

İstanbul 1992

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI No : 514
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No : 25

YUNUS EMRE SEMPOZYUMU

Bildiriler

Marmara Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
(İstanbul 2 Mayıs 1991)

İstanbul 1992

ISBN. 975-400-059-X

Baskı: Fatih Ofset

Tel: 501 28 23

SUNUŞ

1991 yılının Yunus Emre Sevgi Yılı olarak ilân edilmesi dolayısıyla bu anma ve kutlama programına Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü de bir toplantı ile katılmıştır. 2 Mayıs 1991 tarihinde Marmara Üniversitesi'nin Göztepe Kampüsü'nde bulunan Dr. İbrahim Üzümcü konferans salonunda düzenlenen toplantıya Yunus'un birleştirici işlevini göz önünde tutarak üniversitemiz dışından da konuşmacılar davet edilmiştir. Bir davetli konuşmacının dışında hepsi toplantıya katılmıştır.

Bir anma toplantısında yer alan konuşmalar, sorular ve tartışmalar eğer kitap haline dönmezse unutulup gider. Biz, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün, enstitü halini almasından sonra düzenlediği ilk toplantı olduğu için, faaliyetlerimize, Yunus Emre'yi anmakla başlamayı mutlu bir tesadüf sayıyoruz. Ancak bildirimleri kitap haline getirmekte geciktik.

Bu kitaba, toplantıda sunulan bildirimler ile -sadece Prof. Dr. Birol Emil sunduğu bildirim metnini vermemiştir- Beşir Ayvazoğlu'nun 2 Aralık 1992 tarihinde yine üniversitemizde verdiği konferans metni olan "Yunus Emre ve Türk Fikir Hayatı" ile arkadaşımız merhum Prof. Dr. Amil Çelebioğlu'nun "Yunus'un Bir Şiirinin Şerhi" isimli yazıları da eklenmiştir.

Bize Yunus'u yeni ışıklar altında gösteren merhum hocamız Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı toplantı boyunca andık. Yunus Emre'nin modern insanı aydınlatan mısralarına dikkati çeken Mehmet Kaplan'ın bazı yazılarını bu kitaba aynen almayı uygun gördük. "Yunus'un Çağdaş Yorumcusu" adlı yazısında Prof. Dr. Orhan Okay'ın belirttiği gibi Mehmet Kaplan'ın işaretleri, onun öğrencilerine derinden tesir etmiştir. "Hemşehrîm Yunus" diye sık sık andığı Yunus Emre'yi anma toplantımızda merhum hocamız da Yunus gibi mânen aramızda idi.

Bu kitabın hazırlanıp yayınlanmasında Dr. Enver Töre' nin emeği vardır. Toplantının gerçekleşmesinde bizi destekleyen üniversitemizin rektörü sayın Prof. Dr. Orhan Oğuz'a, bildirimleri sunanlara ve katkıda bulunanlara şükranlarımızı sunarım.

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
Türkiyat Araştırmaları
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Orhan OĞUZ	Yunus Emre.....	5
Turan ALPTEKİN	Divan Şiirimizin Dini Tasavvufî Kolu ve Âşık Yunus.....	9
Müjgân CUNBUR	Yunus ve Türkçemiz.....	27
Emine GÜRSOY-NASKALİ	Yunus Emre ve Edebiyat Tarihçileri.....	41
A. Turan OFLAZOĞLU	Kaynak Yunus.....	47
Günay KUT	Yunus'u Anlamak.....	53
Mustafa ARGUNŞAH	Gagauz Türkçesi'nde Yunus Emre.....	67
Amil ÇELEBİOĞLU	Yunus'un Bir Şiirinin Şerhi.....	73
Beşir AYVAZOĞLU	Yunus Emre ve Türk Fikir Hayatı.....	83
İnci ENGİNÜN	Edebiyatçılarımız ve Yunus.....	93
Mehmet KAPLAN	Yunus Emre'ye Göre Zaman-Hayat ve Varoluşun Mânâsı.....	109
Mehmet KAPLAN	Mukaddes Uçurum.....	125
Mehmet KAPLAN	Yunus Emre'den Bir Şiir.....	127

YUNUS EMRE

Prof. Dr. Orhan OĞUZ *

13. yüzyılın derinliklerinden günümüze kadar bütün canlılığı ve diriliği ile sesini duyuran Yunus Emre'nin bu şöhreti, halkın özlemleri, hasletleri ve korkularını kendi diliyle terennüm etmesinden kaynaklanmıştır.

Yunus Emre, halkı ile bütünleşerek; onun duygularını, düşüncelerini temiz Türkçe'si ile dile getirerek, asırları aşarak, günümüze kadar bütün tazeliği ile gelmiştir.

Yunus'u halk o kadar çok benimsemiştir ki; başkalarının, aynı mahlasla yazdığı şiirleri de ona izâfe etmişlerdir.

Onun, ölümlü varlığı, Eskişehir-Sakarya sınırında, -şeyhi Taptuk Emre'nin karşı yörelerinde- Sarıköy'de olmasına rağmen; bir çok yöreler ona, makamlar tesis ederek, başka Yunus'larla onu birleştirerek kendine maletmek istemiştir. Onu âdeta bir veli mertebesine yükseltmişlerdir.

Yunus, Anadolu'nun göbeğinde bütün Türkler'in kalbindedir. Anadolu'da Yunus Emre'yi benimsemeyen, tanımayan hiç kimse yoktur. Yunus Emre'nin şiirlerini okurken halk, onda kendi sesini duyar.

Ona izafe edilen menkabeler ise, toprakla uğraşan, kendi gibi köylü Yunus'ta idealini bulan bir tip çizer.

Bu hikâyelerde de biz halkın beklediği dürüstlüğü, sadakatin, güvenin dile geldiğini görürüz. Bu menkabeler sadece olağanüstünün, kerâmetlerin anlatılması sayılamaz. Halk bunlara kendini ifade eden isteklerini de aktarmıştır.

13. yüzyılın en karışık günleridir. Anadolu karmakarışıktır. Moğol istilâları, zulümler, ölümler sarmıştır her yeri. Her ferdin çektiği ızdıraplar, dayanma gücünün sınırlarını zorlamaktadır. Moğol atlıları geçtikleri yere sadece ölüm, terör değil yoksulluk da

* Marmara Üniversitesi Rektörü

getirmiştir. Elbette bunlar insanları isyana sevketmektedir. İşte Yunus'un şiirleri bu acı tabloların tasviri, anlatımı ile doludur.

Onun, mistik heyecanlarla yanarak huzura kavuşması kolay olmamıştır. Ne yazık ki romanını bilmiyoruz. Onları özet ama en yoğun, en anlamlı şekilde şiirine koymuştur.

Anadolu'yu böylesine yakan, yıkan, harap eden Moğollar'a ve zâlimlere karşı Yunus ne hissetmiştir? Onları da affedecek gücü bulabilmiş midir?

Yaradılmışı hoş gör
Yaradandan ötürü

dediğine göre, hoş görmüş olmalı!

Asırlar sonra insanoglunun hâlâ sönmeyen yakma, yıkma, öldürme arzusunun sonsuzluğuna bakınca, Yunus bu gücü nereden buldu diye bugünün modern insanı sormaktan kendisini alamıyor. Kim bilir belki affı, acıması azaldığı ve çift ölçütleri kullanma alışkanlığı arttığı için Yunus'un sonsuz müsamahası karşısında ona saygısı büsbütün artıyor.

1991 yılının "Yunus Emre Yılı" olarak bütün dünyada Unesco vasıtasıyla anılması onun dünya görüşünü yaygınlaştıracak mı?

Yunus'un böylesine benimsenmesi, onun görüşlerinin halk arasında da geniş olarak paylaşılmasının en güzel göstergesidir. Müsamahalı ve insanın zayıflıklarını anlayışla karşılaşmasını bilen Türkler, her seviyede Yunus'u anmışlar, *Mevlit* yazarı Süleyman Çelebi ile birlikte Yunus ilahilerini okumuşlardır.

Her kime ki dervişlik bağışlana,
Kalpı gide pak ola, gümüşlene,
Nefsinden misk ile anber tüte,
Budağından il ü şar yemişlene,
Yaprağı dertli için derman ola,
Gölgesinde çok hayırlar işlene.

diyen Yunus, sadece bereketli bir ağaç gibi kendi yaşadığı günlerde çevresini beslememiştir. Onun dervişlik ağacı asırların ufkunu kaplamış, bugünü de kucaklamıştır.

İnsan haklarından çok bahseden yeni dünya, Yunus'un "yetmiş iki millete bir göz ile bakan" görüşüne henüz erişememiştir.

Türk milleti de onunla birlikte insan haklarını, asırlar boyu derinden derine yaşadığı için, onu bir gösteriş beyannamesi olarak

ilan etmeye lüzum görmemiştir. İnsan haklarına riayet bizim için hava gibi, içinde yaşadığımız tabii bir şeydir.

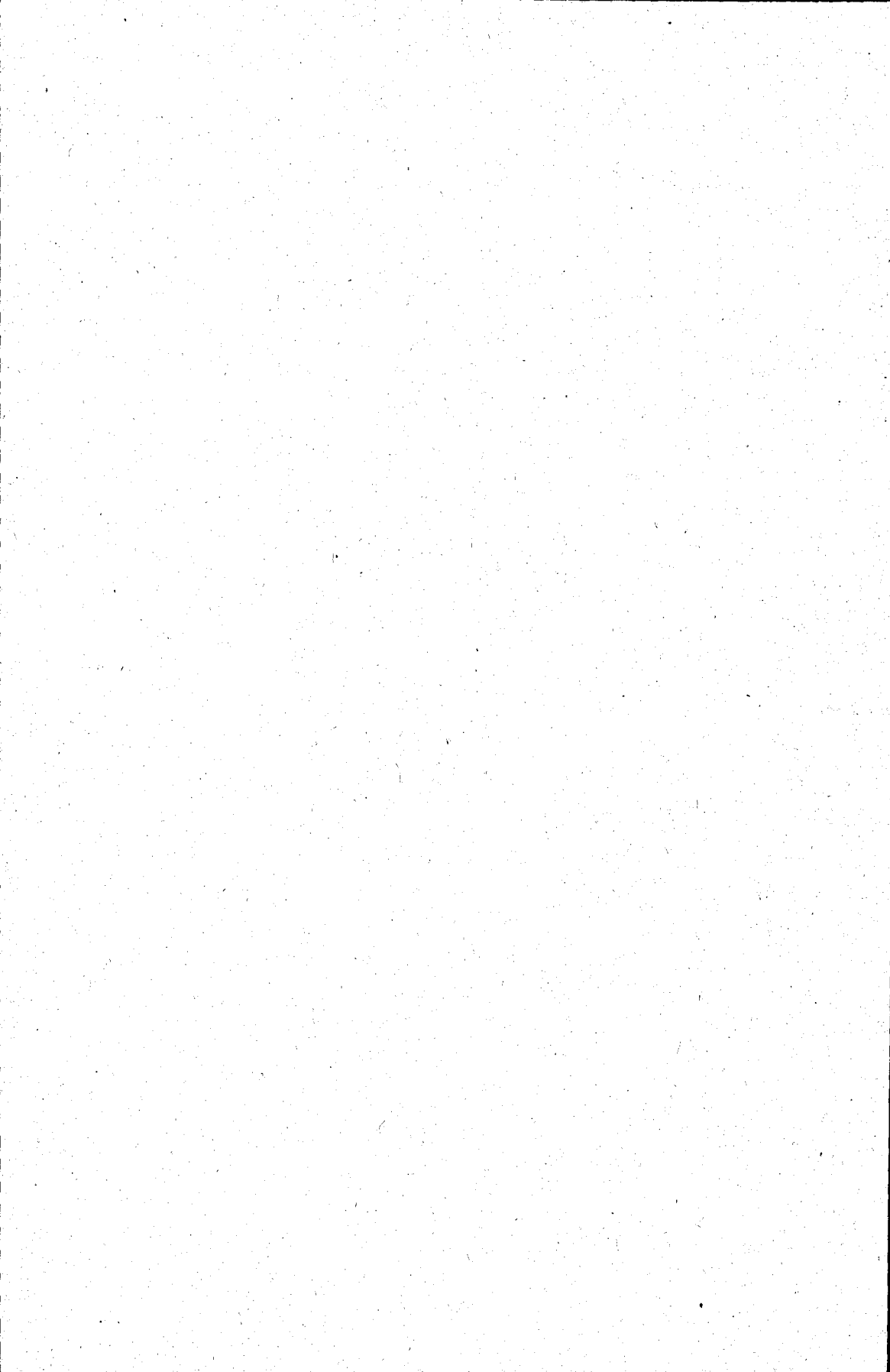
İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir.
 Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır?
 Okumaktan mânâ ne? Kişi hakkı bilmektir.
 Çün okudun, bilmezsin, ha bir kuru emektir.

Çeşitli yorumlara açık olan bu mısralarda insan haklarının temel prensiplerini bulmaz mıyız? Kendini bilen, başkasını da bilen, değişik ölçütler kullanmayan insanlar, neden insan hakları prensiplerini yazıp ilân etsinler? Yaşamak Türk toplumunda daima yazmaktan üstün tutulmuştur.

Geniş gönüllü Türk milleti, bazan zayıflık sayılmasına yol açan müsamahasını artık ilmi olarak incelemek durumundadır. Zira ilim günümüzde ön plândadır. Türklük âleminin her bakımından incelenmesi için Marmara Üniversitesi'nde kurulmuş olan Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün düzenlediği bu ilk toplantının Yunus Emre hakkında olması mutlu bir tesadüftür.

O Horasan'dan gelen erlerden, asırlara izini vuran kişi, âdeta bir sembol. Onun Azrail'e kafa tutan iradeli şahsiyeti, bu milletin de özelliğidir.

"Canlar ölesi değil" diyen Yunus bize, milletimizin de ölmezliğini haber verir. Bu inançtaki Yunus'u anmakla çalışmalarına başlayan Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün de güçlenerek devam edeceğine ve çok yararlı hizmetler vereceğine yürekten inanıyor, saygılar sunuyorum.

DİVAN ŞİİRİMİZİN DİNİ TASAVVUFİ KOLU VE ÂŞIK YUNUS

Turan ALPTEKİN*

SUNUŞ

Bu yazı, Yunus divanlarında, birbirinden farklı "Yunus"ların varlığı görüşümüzü ortaya koyma amacı ile, daha önce yayınlamış bulunduğumuz iki makalemizdeki çözüm ve açıklamalara dayanmaktadır.¹ Hece vezni ve dörtlüklerle şiirler söylemiş bir "Yunus Emre" ile, Osmanlı ilk döneminde aruz vezniyle eserler vermiş bir "Âşık Yunus"un ayrı ayrı kişilikler oldukları, önceki makalelerde yeterince izah edilmeğe çalışıldığı için, bu yazıda; Âşık Yunus'un, Dîvan şiirimizin başlangıç noktasındaki yerinin ne olduğu, sorusu üzerinde durulmakla yetinilmiştir. Ancak; yazımızın amacı, Âşık Yunus'un Dîvan şiirimizin dini tasavvufi gelişmesindeki hazırlayıcı rolünü araştırma olmakla birlikte; bu kültürün vaz geçilmez folklorik temeli olarak görünen ilk "Yunus"un zengin imajlı mısraları, sorunun çözümünde, iki şairi birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır. Böylece, Âşık Yunus'un, Dîvan şiirimizin mühim bir kolunu izah etmemize imkân veren "üslub"u ile birlikte; onun küçük manzumelerinden başlayarak, *Risaletü'n-nushıyye*'ye ve Süleyman Çelebi, Nesîmî, Fuzûlî, Niyâzî-ı Mısırî, Bursalı İsmail Hakkı ile nihayet Şeyh Galib'e kadar uzanan bir geleneğin, folklorik kaynağı da belirlenmiş olmaktadır.

Yunus şiirlerinin, aşağıda görüleceği üzere, iki büyük divan şairinin, Nesîmî ve Fuzûlî'nin, dehâsını besleyen etkileri, bu şiirlerin canlı anılarının sürekliliğini gösterdiği gibi, onların uzun bir

* Yazar, Emekli Edebiyat Öğretmeni

¹ "Yunus Emre Olayı", *Gösteri*, Kasım 1990, s. 62-65; "Yunus Emre'yi Yeniden Değerlendirme", *Gösteri*, Mart 1991, s. 29-30.

dönem, Türk şairlerince, "klasik"ler olarak kabul gördüğünü de ortaya koymaktadır.

Ancak, burada, asıl "klasik"ın, -ulaştığı ifade ve şekillerle, Divan edebiyatımızın bütün tasavvufi kolunda "ses"inin etkileri duyulabilen- Âşık Yunus'un eseri olduğunu belirtmek gerekir; tema ve imajlarının izleri, Nesîmî'den Fuzûlî'ye ve daha sonra Şeyh Galîb'e kadar uzanan Yunus Emre'nin şiirleri ise, zengin bir folklorik kaynak olarak, bu yeni tarzın dayandığı temeli oluşturmaktadır. İki etkinin yanyana bulunuşu ise, her iki dehânın, bu dönemde de, birlikte okunduğunu göstermektedir. Fakat, her ikisinin de, bu dönemlerdeki okunuş şekillerine tam bir bilgi ile ulaşamadığımızı, ve ustası gibi, Âşık Yunus'un eserinin de, günümüze pek çok karışmış bir şekilde gelebildiğini burada söylemeliyiz.

Bununla birlikte, bu şiirlerde, genel bir üslup çizgisi kolayca belirlenebilmekte; aruz vezinlerini kullanmış olması da, Âşık Yunus'un eserini biraz daha güvenle "restore" etmemize yardımcı olmaktadır.

Esasen, böyle bir restorasyon gerçekleştirilmeden bu şiirlere ulaşmak da mümkün değildir. Nitekim, nisbeten onarılabilen manzumeler; üst üste birçok karışma dolayısıyla tam bir tabakalar yığınuna dönüşmüş bu şiirlerin ses ve imaj zenginliklerinin, divanlarda nasıl kaybolup gittiğini görmemize de imkân vermektedir:

(I)

Gerçek aşık olan kişi zehr-i katili nuş ider
Topuğa gelmeyen deniz çaylar¹ ile savaş ider

Biz kimseden uşanmadık² kimseyi³ yavuz sanmadık
Hak yolıdan⁴ ayrılmadık her ne ider kolmaş ider

Kolmaş ider⁵ kim sözünü sözle döğelim üzünü⁶
Yaban⁷ canavarlarını bilenler andan şaş ider

(I) - Recez

1- T.B.: çaylar deniz

2- T.B. Uşanmadık

3- T.B.: kimseye

4- T.B. : yolından

5- T.B. : Kılmaş var

6- T.B.: yüzünü

7- A.G.; N.O.; R.Y.;T.B.: yaramaz

Bu sohbeta gelmez ise⁸ Hak nefesi almaz ise⁹
Sürün anı bundan gider¹⁰ durur ise çok iş ider¹¹

Dağlar nice yüksek ise yol anın üstünden aşar
Yolsuzlara Yunus yolın gösterüben bir hoş ider

(II)

Gelin sorun bu canlara sûretine¹ n'oldı gider
Dün gün seninim dir iken ne bahane buldı gider

Aceb değil gider ise sûreti terk ider ise
Yanlış yalan söylemedin dostdan haber geldi gider

Günde bin ölür bin doğar buyruk bele² geldi meğer
Kimdir bu dünyâya doyar peymânesi doldı gider

Oğlın kızın mülkin malın bunda kodı hânumanın
Ol pâdişah, dergâhına halkı hemin³ aldı, gider

İder idi satu bazar bir yol için niye bozar
Bu dünyadan olmuş bizar yensiz dom⁴ geydi gider

Böyle ki dost olmuş iken bu işleri görmüş iken
Bellü bilin can sûretin sakalına güldi gider

Kamu alem ümmid tutar âhır anı⁵ görüm deyü
Yunus ider derviş olan⁶ bunda Hakkı⁷ buldı gider

8- A.G.; a.g.y.; T.B.: gelmeyenler

9- A.G.; a.g.y.; T.B.: almayanlar

10-A.G.; a.g.y.; T.B.: sürün bundan gitsünler

11- Bu beyitten sonra sekizli hece vezni ile: Cahildir maniden almaz / Mucize görse inanmaz / Öleceğini hiç sanmaz / Yüz bin yıllık teşviş ider / (T.B.)

(II) Recez

1 - T.B.: sûretinde

2 - T.B.: böyle

3 - T.B.: hemin halkı

4 - T.B.: yensiz gömlek

5 - T.B.: âhıretde

6 - F.S.: miskin olan

7 - T.B.: Hakkı bunda

(III)

Ey aşk erî aç gözini yer yüzine kıl bir nazar
Gör bu lâtif çiçekleri bezenüb üş¹ geldi geçer

Bunlar yazım bezenüben dün gün Haka uzanuben
Bir sor ahî bunlara sen kancarudur azm u sefer

Her bir çiçek bin naz ile öğer Haku niyaz ile
Her mürgu hoş âvaz ile ol pâdisâhı zıkr ider

Öğer anın kadırlığın her bir işe hâzırlığın
İllâ ömür kasırlığın anıncağız benzi döner

Rengi döner gündün güne toprağa dökülür yine
İbretdürur anlayana² bu ibreti ârif duyar

Ger bu sırnı duyayydın ger bu gamı yiyeyydın
Yerinde eriyen idin senden gıdeydi kârıbar

Ne gelmeğın gelmekdürur ne bilmeğın bilmek durur
Son menzilin ölmekdürur duyamadan aşkdan eser

Bıldın gelen geçer imiş konan girü göçer imiş
Aşk şerbetin içer imiş her kim bu ma'nâdan duyar

Yünus bu sözleri kogıl kendüziden³ elin yugıl
Hakdan geleni kıl kabul⁴ çün Hakdan ola hayr u şer

(IV)

Hoşdur eğer yürür isem aşkın ile yana yana
Pes yanmadım nice olam çün aşk odı düşdi cana

Aşkın canım¹ külhânıdır tenimden odını urır
Kamış suyu çeker olur od bırağıcak külhana

(III) - Recez

1- F.S.: bezenüben

2 - F.S.; T.B.: Bu ibreti anlan yine

3 - T.B.: kendüzinden

4- T.B.: kabul kıl

(IV) - Recez

1 - T.B.:Canım aşkın

Ol nesnedir kim² çiğ ola od olmasa pişmez ola
Çiğ idi benim dirliğim³ aşk odı oldu bahane

Aşk odına yanar ısam dahı şirin gelür bana
Cânım fidâ olsun beni bu aşk odına atana

Ma'sûkının üzün gören gerek ki yana kül ola
Gör nice can fidâ kılur şem'i göricek⁴ pervane

Âşık gerek aşk odına nice nice yanar ise
Ahır tütünü çıkıcak aydın olur tefrid-hane⁵

Aşk sultanı Tapdukdurur Yûnus gedâ ol kapuda
Gedalara lûtf eylemek kaidedurur sultana

Ancak, bir kaç örnek dışında, bu onarımlardaki yorumlar ve sözcüklerin yerleri, daha yakın metinlere ulaşıncaya kadar, her zaman tartışmaya açık olacaktır.

Bu şiirlerin, asıl şekillerinden bu kadar uzaklaşarak korunabilmiş olmaları, Fetret yıllarındaki politik ve sosyal karışmaların kültüre yansımasının tipik bir görünümü olarak alınabilir. Daha sonra ise, bir yandan, istilâcı hükümdarın Ahmed Yesevi'ye bağlılığı bu şiirlerin "talih"ini etkilemiş, öbür yandan, Bedrettin ve Nesîmî olayları, din motiv'li şiirin yerini sarsmış görünmektedir. Saray ve yeni kültür politikası da, Anadolu bölgesinde Şeyhî, Çağatay bölgesinde Ali Şîr Nevâî gibi dil ustaları ile incelikler ve derinlikler kazanmış bulunan "Barok" üslûplu bir şiir anlayışını artık "naiv" ve özgür, Yesevi-Yunus şiirlerinden daha çok kendine yakın görmeğe başlamış bulunmaktadır.

Bu dönemden sonra, primitiv Yunan şiirlerinin; bir yandan folklorik bir açılım kazanırken, bir yandan da, merkezden uzak yörelerle, kendisi gibi terk edilmiş ilk payitaht Bursa'da, -Niyâzî-i Mısri, Bursalı İsmâil Hakkı ve sayısız hayranın aşkla koruduğu- bir gelenek şeklinde, yüzyıldan yüzyıla, yeni ekleme ve değişimlere

2 - T.B.: Ol nesne kim

3 - T.B.: Benim dirliğim çiğ idi

4 - T.B.: görince

5 - Bu beyitten sonra: Ol dostıla bâzânımız felan demden berü değil / Severdik ma'sûkı biz henüz gelmedin cihâna / Ol işler tamam olıcak halvet olur âşık kişi / Aşık ma'sûka ıricek cümle varlığı yok sana / (T.B.)

de uğrayarak, Şeyh Galib'e kadar geldiğini ve onun " bir başka lisan" arayışının ses ve tema temellerini oluşturduğunu görüyoruz.
Nitekim Galib'in;

(V)

Suretten sıfata gel
Anda ma'ni bulasın¹
Hayallerde kalmagıl
Yolda safa göresin²

Bu yolda acayıb çok
Sen acebe aldanma³
Acaib anda ola
Dost yüzünü göresin

Aşk kuşağın kuşangıl
Dosta kul olub vargıl⁴
Mücahede çekersen
Müşahede bulasın

Bundan dostun şehrine
Üç yüz deniz geçerler⁵
Üç yüz deniz geçübün
Yedi tamu göresin

Yedi tamuda yangıl⁶
Her birinde kül olgıl
Vücudun anda kogıl
Ayrık vücud bulasın

Hakikatdır Hak şehri
Yedi kapu içeri
Ol dergâhda yüz dürlü
Girüb⁷ kudret göresin

(V) - Yedili hece

1 - F.S.; T.B.: Yolda safa bulasın

2 - T.B.: Erden mahrum olasın; F.S.: Erden mahrum kalasın

3 - F.S.; T.B.: Sen acaib anlama

4 - F.S.; T.B.: gelgil

5 - F.S.; T.B.: Üç yüz denizler geçer

6 - F.S.; T.B.: yangıl

7 - F.S.; T.B.: Girgil

-(Evvelki kapusunda
 Bir kişi durur anda
 Sana eydür gelmegil
 Sen miskinlik bulasın⁸

İkinci kapusunda
 İki arslan var anda
 Nice eri⁹ korkutmuş
 Olmasun ki korkasın

Üçüncü kapusunda
 Üç evran vardır anda
 Sana hamle kırlarlar
 Olmasun ki dönesin

Dördüncü kapusunda
 Dört pirlar yatur anda
 Bu söz¹⁰ sana rümuздur
 Bilgil¹¹ delil bulasın

Beşinci kapusunda
 Beş ruhban durur anda
 Dürlü metalar satar
 Olmasun ki alasin

Altıncı kapusunda
 Bir huri vardır anda
 Sana eydür gel berü
 Olmasun ki varasın

Çünkü anda varasın
 Ol huriyi alasin
 Bir vayedenden¹² ötüri
 Yolda mahrum kalasın

---

8 - F.S.; T.B.: kalasın

9 - F.S.; T.B.: Niceleri

10 - F.S.; T.B.: sır

11 - T.B.: Girgil ki

12 - F.S.; T.B.: dayeden

Yedinci kapusunda
 Yediler durur anda
 Sana dirler kurtuldun
 Gir dost yüzün göresin)-

Çün içerü giresin
 Dost yüzünü göresin
 "Ene'l-Hak" şerbetini
 Dost elinden alsın¹³

İşbu didiğim sözler
 Vücuttan taşra değil
 Ger tefekkür idersen
 Hakkı sende bulasın

Yunus işbu sözleri
 Hak varlığından söyler
 İster isen kânını
 Miskinlikte bulasın

mısrallarının "developpement'ına olduğu kadar;

(VI)

Yine bu bād-ı nev-bahar hoş nev' ile esdi yine
 Yine kışın sovuğu¹ fodulluğun kesdi yine

Yine dem-i işret ü saz² irdi yine üş³ yeni yaz
 Virdi yine bülbül⁴ avaz kutlu kadem basdı yine

Dürlü ağaçlar⁵ donanub donları renge boyanub
 Bülbül güle karşı konub can budağa asdı yine

Yine yeni hazineden yeni hilat geydi cihan
 Alemlere saçdı nisar âlemlerin dostı yine

13 - T.B.: içesin.

(VI) Recez

1 - F.S.; T.B.: serdliği

2 - T.B.: Yine işret ve demsâz

3 - T.B.: irdi yine

4 - T.B.: Bülbüller virdi

5 - T.B.: Ağaçlar dürlü

Yine bitüb⁶ dürlü nebat her birisi gördi murad
Kıldı yine kim ol Çalab kamusını hûnî yine⁷

Sözüm bu kış için değil vallah bu dost⁸ için değil
Her dem yeni bağışlamak ma'sûkının kasdı yine

Yine Yunus başdan çıkub âr u namûsını yıkub
Erenlerin bâdesinden⁹ dolu kadeh içdi yine

ve

(VII)

Doldur kadehi sun beri¹ aşkın şarâbından sakı²
Andan içer âlem kamu³ müftî müderris şeyh fakı

mısralarının, dil ve söyleyiş ustalığı ile, ses ve imajlar dünyasına da -tabii onyedinci yüzyılın Erzurum'lu büyük şâiri Nefî ile birlikte- borçları olmalıdır.

Bu yakınlıklar, daha belirli bir şekilde, Nesîmî'nin şiiri için de söz konusudur. Nitekim,

(VIII)

Yünusdur âşıkâr nihan Hak doludur iki cihan
Gelsün beri dosta giden hûr u kusur burak nedir

.....

Gündüz güneş şu'le virür gice yanan çerağ nedir

(IX)

Senin gibi can vir iken¹ âbu-hayat isteyenî
Karanulığa girüben ben anı hayvan tutaram

6- T.B. : Yine bitdi

7- T.B. : Yine kim kıldı kamusun ol çalabın hûnî yine

8- F.S. : düş

9- T.B. : bâdesinden

(VII) - Recez

1- F.S. : sun bize

2- T.B. : aşk şarabından ey sâki

3- T.B. : kamu âlem

VIII - Recez

(IX) - Recez

1- F.S. ; T.B. : var

(X)

Kimse bağına girmegil kimse gülünü dirmegil

(XI)

Doğdı yine¹ aşk güneşi Yunus kodı yola² başı
Müddeiler urur³ taşı gelsün kabul iden kişi

(XII)

İki sultan durur sana havâle
Diler her birisi kim mülki ala

ve benzeri mısraların şairi, bir Aşık Yunus'un; Nesimi'nin de-
hâsının nasıl hazırladığı,

(XIII)

Bana maksûd iki âlemde sensen
Ki sensen cennet u cennetdeki hür

Güneşin kursı neden yer yüzine şu'le virür
Yine bir meş'aleden nûr nedir nâr nedir

Zulmete girme Skender gibi hayvan dileme

Her ne görsen bahma-gül her ne işitsen duymagıl

Müddei gör ta'n idüb başuma kahar ışkunı
Sınığa vâcib değıldir bunca atmak taşlar

Bahtum güneşi doğdı ve uyhudan uyandı

Gamundur gönlümün tahtında sultan
Bir iklimi iki sultan gerekmez

(X) - Recez

(XI) - Recez, a.g.y. da yer almamaktadır.

1 - T.B. : Yine doğdı.

2 - T.B. : yolda

3 - T.B. : Urur müddeiler

(XII) - Hezec. (Risaletü'n-nushıyye)

(XIII) - Kemal Edib Kürkçüođlu, "Seyyid Nesimi Divanı'ndan Seçmeler", Ankara

örneklerinden, kolayca görülebilmektedir. Aynı yakınlık, asıl kaynak, ilk Yunus'un şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Kafi¹ gitdi uyursen gelmez âvâz-ı ceres

Gir vücûdun şehrine seyr it gör ânu sendedir

Ger Halil olmak dilersen yâr ile gerçekleyin
Dilberin yolunda şart evvel budur kim yanasen

Nişan virmez eğerçi kimse senden
Yer ü gök dopdolu külli nişansen

vb. mısraların şairinin,

(XIV)

Bu devrandan¹ ütegör
Kervan gitdi yetegör²

(XV)

Üş¹ vücûdum şehrine
Bir² dem giresim gelür
İçindeki sultanın
Yüzün göresim gelür

(XVI)

Daim hor u hakir ol
Şayed Halil olasın

(XVII)

Görenin hali döner
Nişansız bî-nişane
Esritdi bu âlemi
Sırf içürdin peyman

(XIV) - Yedili H.

1 - F.S.; T.B.: devranda

2 - F.S.; T.B.: Kervan geçdi yitegör .

(XV) - Yedili H.

1 - T.B.: İş bu

2 - T.B.: Her

(XVI) - Yedili H.

(XVII) - Yedili H.

örneklerinde görüldüğü gibi, Yunus Emre'nin şiiri ile de bağlantısı olmalıdır.

Bir eserin "talih"i, onun yaşayan değerini gösteren bütün maddî ve manevî tanıkların toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu "talih", bazı durumlar dışında, eserin ortaya çıktığı merkezde, daima daha kuvvetlidir. "Rağbet" ve "etki"nin genişleyen dalgaları, oradan etrafa yayılmaktadır. Nitekim, Âşık Yunus'un eserinin, on dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda, merkezden başlayarak genişleyen talihini de yarattığı etki ve gördüğü rağbet ile kolayca izleyebilmekteyiz. Fakat, ilk folklorik dehânın izlerinin de, bu yerleşme bölgelerinde, onunla birlikte ve aynı güçte yaşıyor olmasının, -yeniden canlanan bir rağbet ve etki halkasının varlığı ya da genel gelişmenin Doğu'ya doğru kaydırıldığı ortak bir etki çemberinin oluşumu şeklinde-, şimdilik tam olarak aydınlatamadığımız bir "motif"inin bulunması gerekir.

Ancak, her ne şekilde olursa olsun, bu etki halkası, Türk Divan şiirinin, Nesîmî ile başlayan ve Fuzûlî, Şeyh Galîb gibi çok büyük şairler yetiştirmiş bulunan bir kolunun, İran şiirinin "imitation"undan (taklidinden) doğmadığını; hattâ, bir kronoloji önceliğinin bulunduğunu bize açıkça göstermektedir.

Nesîmî gibi bir şairi de önüne katıp gelen bu etkinin, Ali Şir Nevâî tarzının üslûp ve içeriği ile birleştiği ikinci bir odak noktası oluşuyla; o kadar parlak ışıklı bir şiir yaratmış bulunan Fuzûlî'nin Yunus şiirlerine yakınlığı ise, daha geniş bir karşılaşmanın varlığını ortaya koymaktadır. Nitekim, Yunus Emre'nin,

(XVIII)

Sen bu cihan milkini
Kafdan kafa tuttun tut
Ya bu¹ dünya nakdini
Oynayuban uttun tut

Süleyman döseğinde
Taht urdun oturdun bil
Div ü periye dübdüz
Hükümleri itdin tut

(XVIII)- Yedili H.
1 - F.S.; T.B.; Bu

Feridun hazinesin²
 Nuşirevan genciyle
 Karun malını alub
 Sen malına katdın tut

Bu dünya bir lokmadır
 Ağzında çiynenmiş bil
 Çiynenmiş ne tutmak³
 Bilmeyüben yutdun tut

Ömrün senin ok gibi
 Yay içinde dopdolu
 Dolmuş oka ne durmak
 Ha sen anı atdın tut

Her bir⁴ nefes ki gelür
 Ol kisenden⁵ eksilür
 Çün kisen ortalandı
 Sen anı düketdın tut

Ölüm vardır bilürsin
 Niçün gafil olursın
 Kamulardan ayrılıb
 Varub sen de yatdın tut

Çün denize gark oldun
 Boğazına geldi su
 Deli gibi dalınma
 Ey biçare batdın tut

Bin yıl şadılığıla
 Ömrün olursa Yunus
 Son ucu bir nefesdir
 Geç andan unutdın tut

---

2 - T.B.: Sen Feridun..

3 - F.S.: Çiynenmişe ne durmak

4 - F.S.; T.B.: Her dem

5 - T.B.: Ol ki sende

gibi geniş soluklu bir şiirle dile getirdiği bir yaşam ve dünya görüşü Fuzûlî'de, bir rubâinın dört mısraı içine sığdırılmış olarak karşınıza çıkabilmektedir:

(XIX)

Ta'mîr-i bîka' u cem'-i mâl itdin dut
Her ârzü itdinse ana yetdin dut
Çün ömr bekasına dutulmaz ümmîd
Her hâl ile geldiğin gibi gîtdin dut

Fuzûlî'nin pek çok sevilen,

İlm kesbiyle rûtbe-i rif'at
Arzû-yı muhâl imiş ancak
İşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl u kal imiş ancak

kıt'ası da, gözle görünür bir şekilde, Yunus Emre'nin

(XX)

Dört kitabın ma'nîsin¹
Okudum tahsîl kıldım
Aşka gelince bildim
Bir uzun hece imiş

mısraına bağlı bulunmaktadır.

(XXI)

Aşkla Mecnun olanlar
Assı ziyandan fariğ
Korkmaz ısı soğuktan
Ne biliserdir odi

mısralarının imaj ve teması ise, bizi doğrudan doğruya Fuzûlî'nin ünlü mesnevisine götürmektedir.

Bu yakınlığın;

(XIX) - Abdülbâkî Gölpinarlı, "Fuzûlî Divânı", İstanbul 1985.

(XX) - Yedili H.

1 - F.S.; T.B.; Gökten inen kitabı

(XXI) - Yedili H.

(XXII)

Aşkın okı demreni¹
 Yir itdi ciğerime²
 Bana aşkın kayusu
 Demren kayusu değil

(XXIII)

Çoklar Yunus'a tyder¹
 Nice aşka esirsün
 N'itsün ezel bezminde
 Böyle çalınmış kalem

(XXIV)

Aşık mı direm ana
 Can terkini urmadı
 Aşık ana dirler ki
 Melâmetlere düşdi

vb. dörtlüklerle, Fuzûlî'nin,

Çıkarmak itseler tenden çeküb peykânın ol servin
 Çıkan olsun dil-i mecruh u piykân olmasun Yârab

.....

Ey ki ehl-i işka söylersin melâmet terkin it
 Söyle kim mümkün midir tagyir-i takdir-i Hudâ

.....

Aşık oldur kim kılar cânın fidâ cânânına
 Meyl-i cânan itmesin her kim ki kıymaz cânına

beyitleri arasında olduğu gibi, açıkça belirmediği durumlarda da örnekleri, geleneğin şerh metodları ile sayısız çoğaltmak mümkündür.

Dikkat edilecek bir nokta da, her iki şair arasında, "âşık"lık, "derviş"lik ve yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi "melâmet"

(XXII) - Yedili H.

1 - A.G.; N.O.; R.Y.; Y.E.; T.B.: Aşkıla okı temreni

2 - A.G., a.g.y.: yüreğime; T.B.:bu ciğerime

(XXIII) - Yedili H.

1 - F.S.; T.B.: Çok tyderler Yunus'a

(XXIV) - Yedili H.

kavramlarıyla birleşen, bir "ideal" paralelliğinin de bulunmasıdır ki;

Ben aşıkam hemişe işim aşıkânedir
Men-i dervîşe il hem cevri ider sen cevri kıldukca
.....
Gör ne sultânem men-i dervîş kim feyz-i suhan
Eylemiş ikbâlîmi âsâr-ı nusrat mazharı

vb. mısralar, bu paralelliğin en görünür tanıklarındırlar.

Büyük Fuzûlî, Hâce Ahmed Yesevî'nin bir dervîşi gibi konuşmaktadır. Aşık Yunus ise, yine bazı imaj ve tema yakınlıkları ile birlikte, daha çok, bu şiirin ses temellerinden biri olarak görünmektedir:

(XXV)

Halka ağzın sırrını her dem kılur izhâr söz
Bu ne sırdır kim ider her lâhza yokdan vâri söz

Artıran söz kadrini sıdk ile kadrin artırır
Kim ne mûkdâr olsa ehlin eyler ol mûkdâr söz

Çün ki istersen Fuzûlî izzetin az it sözi
Kim çok olmakdan kulubdur çok azizi hâr söz

mısralarının; -vezin, redif, motiv ve mesajları ile- Aşık Yunus'un;

(XXVI)

Kilici bilen kişinin yüzünü ağ ide bir söz
Sözi pişürüb diyenin işini sağ ide bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola kesdire başı
Söz ola ağulu aşu bal ile yağ ide bir söz

Kilicilerin pişürgil yaramazların şaşürgil
Sözün usula düşürgil dimegil çağada¹ bir söz

(XXV) - Ayrıca krş.:

Söz var gönüli kılı⁽¹⁾ şad söz var ide⁽²⁾ bilişi yad
Horluk eğer⁽³⁾ eğer izet her kişiye sözden gelür
(Recez. 1- T.B.: kılur; 2- T.B.: ider; 3- T.B. : Eğer horluk)

(XXVI)- Remel.

1- F.,S. ; T.B. : çağda

Yürü yürü yolun ile gafil olma bilin ile
Key sakın kim dilin ile cânına dağ ide bir söz

Yûnus imdi söz yatından söyle sözi gayetinden
Key sakın ol şah katından seni irak ide bir söz

nazmından doğduğu tartışılmaz

SONUÇ :

1- Uzun bir unutmadan sonra, biz onları yeniden keşf etmiş olsak da, gerek Aşık Yunus'un, gerek onun büyük ustasının, yalnız halk şiirimizin tekke geleneği içinde değil, Divan şairlerimizin yetişme programları içinde de, ilk kaynaklar sayıldıkları, yukarıdaki "karşılaştırma"larda, kolayca görülebilmektedir.

2- Bu "karşılaşma"lar, görüşümüze göre, bundan sonraki Divan şiiri değerlendirmelerimizde, Yunus Emre halifesi Âşık Yunus'a, Hoca Dehhâni'nin şiirinin hemen yanında bir yer ayrılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

3- Yine bu "karşılaşma"lar; Divan şiirimizin, çözümü en güç sorularından biri olan, on beşinci yüzyılda, bir Nesimi'nin, geniş bir terminoloji içinde, dili ve vezni o kadar incelikle nasıl kullanabilmiş olduğu, sorusunun da yanıtını getirmiş bulunmaktadır.

4- Bu şiirlerin, zaman zaman daha sonra oluşmuş bulunan "Halk edebiyatı-Aşık tarzı" * içinde yorumlanışlarının tenkidi ise, bu yazının konusu dışında kalmaktadır.

Kısaltmalar:

A.G. : Abdülbâki Gölpınarlı, "Yunus Emre", İstanbul 1965.

a.g.y. : Adı geçen yazma (Yazmalar)

F.S. : Fatih (Süleymaniye Kütüphanesi) nüshası.

H. : Hece vezni.

Krş. : Karşılaştırınız.

N.O. : Nuruosmaniye Kütüphanesi nüshası.

R.Y. : Raif Yelkenci nüshası.

s. : Sahife.

T.B. : Taşbasma yayın (1300, 1327, 1340).

Y.E. : Yahya Efendi Kitaplığı nüshası.

* M.Fuad Köprülü, "Türk edebiyatında Aşık tarzının menşee ve tekâmülü", Türk Şairleri, I, Ankara 1962; Orhan Köprülü, "Köprülü'nün edebî ve fikrî makalelerinden seçmeler", İstanbul 1972, s.152, 161, 171.

